

Vzgoja je srce

Brez srčnosti in čustvene inteligence je etika izvotljena, vzgoja pa objektivizirana in kontraproduktivna

■ **Andraž Teršek**, izr. prof. dr., je sodobni ustavnik in avantgardni pravni filozof. Devet let je bil zaposlen kot pedagoški asistent na *Pravni fakulteti* v Ljubljani. Trenutno je zaposlen na *Pedagoški fakulteti Univerze na Primorskem*, predava pa tudi na *Fakulteti za humanistične študije* iste univerze in na *Evropski pravni fakulteti Nove univerze*. Objavil je številne znanstvene, strokovne in poljudnoznanstvene članke. Je avtor več strokovnih in znanstvenih knjig. Izdal je tudi roman in knjigo poezije. Dvakrat je prejel priznanje *Prometej znanosti* in se redno uvršča na vsakoletni seznam desetih najvplivnejših pravnikov.

Že kot otrok sem se rad pogovarjal s starostniki. Posebej s tistimi, pri katerih sem življenjsko modrost, stvano iz prepletanja bridkosti in veselja, porazov in uspehov, muk in veselja, bolečine in radosti opazil že v dobrosrčni in prizanesljivi govorici iskrivih oči in pomirjujočega zvena izgovorjenih besed. Bil sem počaščen, če so radi poklepetali z mano. Zmogel sem vljudnost molčečega poslušanja. O tem, da je to dobro in prav, me ni bilo treba podučiti. Za starša je bila to prijetna vzgojna razbremenitev.

Spominjam se, da so mi pred pripovedmi o svojih življenjskih izkušnjah, priložnostih, prepoznanih pasteh, včasih pa zaradi pomanjkanja moje pozornosti do zamujenih naključij, običajno najprej z globokim vdihom pripomnili, da so v življenju najtežji začetki, najpomembnejši pa konci. Mislim, da so imeli prav. V življenju vedno znova nekaj začnemo. Začetega pa vselej ne dokončamo. Ne zdi se prav, če človek začete ga dela ne dokonča ali ne izpolni prevzete naloge. Je pa razumljivo in pričakovano, da nikoli ne pride do konca poti, če pot pomeni trud, da bi bil človek jutri boljši, kot je bil dan poprej. Boljši Človek. Tudi boljši starš, učitelj, raziskovalec, pedagog. Vzgojitelj. Vselej mi ne uspe. A vselej poskusim znova. Zato, da bi človek lahko vzgajal druge ljudi, mora najprej znati vzgajati sebe. Zato, da bi človek lahko spoštoval druge ljudi, tudi otroke in mlade, mora najprej spoštovati samega sebe. Spoštovanje samega sebe je mišljeno kot zlata sredina med nečimrnostjo in malodušjem, ki jo je Aristotel označil za »visokomiselnost«. To je pogosto težka, marsikdaj pa najtežja naloga. Tudi zato je od nekdaj veljalo in bo še veljalo, kar je zapisal Mark Twain, da ima preveč otrok pre-slabo vzgojene starše. Podobno ima preveč

omikanih in srčnih otrok in mladih manj omikane in srčne vzgojitelje in učitelje. S takšnimi mislimi začenjam večino juter in sklenem večino večerov.

V osebnem arhivu hranim na star tipkalni stroj natipkan nagovor, ki sem ga pred skoraj štirimi desetletji prebral pred zborom učencev in učiteljev:

»Spoštovane gospe učiteljice, spoštovani gospodje učitelji in seveda gospod ravnatelj. Spoštovane sošolke, bodoče gospe, in spoštovani sošolci, bodoči gospodje. Ne glede na to, s katero politično stranko simpatizirajo naši starši in naši učitelji, lahko enotno ugotovimo, da je za nami pomemben del uverture našega prihodnjega življenja. Pred osmimi leti smo bili neboljani 'otroški mladiči'. Nekateri med nami so še dišali po materinem mleku, druge so zalivale solze domotožja, tretji so mislili, da se jim je z vstopom v šolo zgodila velika krivica. Učitelji seveda niso vedeli, da so vsi prvošolčki najlepši in najpametnejši otroci. To so vedeli le naši starši. Potem se je začelo novo življenje ... Teden za tednom, mesec za mesecem in tako – osem let. Za nekatere med nami je bila šola bojišče, kjer na človeka vedno prežijo nevarnosti, se mu godijo krivice in podobne reči. Najpametnejši med nami so mislili, da jim šola ome-

juje svobodo, da so učitelji v službi le za to, da delajo posameznikom probleme, ki se potem nadaljujejo doma. Ne vem, koliko med nami jih je vedelo, da smo že v prvem razredu stopili na vlak, ki nas je, ne da bi se tega prav zavedali, odpeljal. Osem let nas je vozil od postaje do postaje. Ob še tako na videz nepomembni zadevi so naši vzgojitelji ustavljali vlak. Pojasnjevali so nam, odkrivali govorico sveta in znanja v njem. Opozarjali so nas na lepote tega življenja in na pasti, kamor se je mogoče ujeti. Včasih nam potovanje ni bilo všeč. Včasih se nam je zdelo, da smo predolgo v predoru ali da se peljemo v krogu. In ko smo se po nekaj letih pogledali v šipi, se skoraj nismo prepoznali. In dogajalo se je, da nas tudi starši niso spoznali. To niso bili več njihovi objokani mladiči, solzavi in prestrašeni. Prosim, ozrite se naokoli, sedaj, na tej končni postaji prve etape poti v naše zahtevnejše življenje. Vidite mladenke in mladeniče ..., po starem ali po novem bi se reklo »gospodičnice in gospodiče«. In vidite ponosne učitelje, ki nam najbrž tudi malo zavidajo ... Morda nam zavidajo našo mladost. Da, sestopamo z vlaka, na katerem smo se vozili osem let. Na ocene, ki jih imamo v spričevalih, bomo najbrž kmalu pozabili ... Na vas, naši dragi učitelji – nikoli. Mi, učenci, stojimo danes na vmesni postaji. Brez vaše pomoči, brez vaše ga znanja in vaše srčnosti ne bi znali potovati naprej. Morda bi se vrteli v krogu, morda bi morali prehoditi daljšo pot – napornejšo – do končnega cilja. Ni mogoče natančno oceniti prispevka posameznega učitelja, saj so stvari, ki jih enostavno ni mogoče meriti. Če bi nas hodili poučevati le zaradi plače, iz nas ne bi nastalo to, kar je zdaj pred vami. Učiteljice v prvih razredih so bile naše druge, rezervne mame. One so nas pravzaprav utirile v šolo,

v nove dolžnosti, v resnico, da se svet ne more končati v družini. Iz razreda v razred smo postajali starejši. Spreminjali smo se. Večkrat smo bili vaše nehvaležno breme. To breme zdaj odlagate, a čakajo vas nova bremena ... In tako do jeseni vašega življenja. Danes, ob slovesu, vam izražamo našo hvaležnost, tudi za prizanesljivost do naše mladostne hudomušnosti. Hvala vam.»

Mislil sem iskreno. In nisem nameraval postati univerzitetni učitelj.

Pogosto pozorno prebiram knjižna dela in predavanja Umberta Galimbertija, ki enkratno naslavlja probleme sodobnega sistema vzgoje, šolanja in izobraževanja. Prebiram jih skupaj s študentkami in študenti. Profesor, psiholog in filozofski svetovalec, ki se osredotočeno in lucidno posveča otrokom in mladim, ima prav: največja nevarnost za učence in študente je »čustvena zanemarjenost« oziroma »površna skrb za čustva«. Zaradi tega procesi vzgoje, šolanja in izobraževanja postajajo »kontraproduktivni«. Tudi na univerzah in fakultetah. Pretirana osredotočenost na razum in racionalnost, ki zanemari potrebo in govorico srca, tlakuje pot v zmedenost, negotovost, tesnobo, v »tavanje« brez oprijema in občutka trdnih tal pod nogami, končno pa v depresivne motnje. Tudi v nihilizmu, celo v nietzschejevski Nič.

Objektivizacija ali popredmetenje vzgoje in izobraževanja, s hkratno ultrazbirokratiziranjem, vse bolj obravnava ne le ljudi, tudi učence, dijake in študente s kriteriji, ki imajo stičišče v besedi »produktivnost«. Torej pri vprašanju administrativno (birokratsko) merjenih »dosežkov«. Ti pa se prepuščajo neoliberalnim merilom »dobičkonosnosti«. Tako sistem obravnava učitelje in profesorje, ti pa sebe in svoje delo

pretežno dojemajo na isti način. Etično samorazumevanje zamenjuje produktivno dokazovanje. Od fakultetnih profesorjev se pričakuje, celo zahteva, da bodo hkrati profesorji in »projektanti«, četudi obojega hkrati ni mogoče opravljati dobro, še manj odlično. Posledično tudi učitelji, profesorji obravnavajo učence in študente produktivistično, profitistično, ekonomizirano, s kvantitativnimi merili in kriteriji, s »kopičenjem pojmov« in »ocen«. Marsikdaj bolj s kopičenjem ocen kot pojmov.

Šole, fakultete in univerze kot take (akademija) pa imajo svoje izhodišče in smoter druge; pri rečeh, v »razsežnostih«, ki niso zadeva merjenja in izračunavanja. Galimberti ima prav: to so kreativnost, čustva, identifikacija, projekcija, želje, radosti in žalosti, ki obeležujejo odraščanje. In opozarja: če se v šoli, ali pa na fakultetah, ocenjevalno najbolje godi tistim učencem, ki imajo nizko raven kreativnosti, čustveno okostje skromno, domišljajske projekcije pa omejene, je s podobo sistema vzgoje in izobraževanja nekaj zelo narobe. Če se vzgoja, šolanje in izobraževanje ne osredotočajo na »dušo«, če se pri njihovem delovanju »čustveno varčuje« in predvsem »katalogizira informacije«, ali uči na pamet, to pomeni, da je sistem iztiril. Toliko bolj, če ob tem poudarja (tehnološki in tehnični) razvoj, zanemarija pa (kulturni, duhovni, čustveni, psihološki) napredek.

Soglašam s filozofom: »Primarni vzrok mladostniškega nelagodja je čustvena in eksistenčna praznina, ki jo okrog učenec ustvarja šola in ki jim v tej meri nudi brezdušno kulturo, tako da je končno mlademu človeku vseeno, ali se uči logaritme ali poezijo.« Kot soglašam s kolegom prof. Kuzmaničem, da je predvsem iz teh ra-

zlogov univerza »mrtva«, da profesorji in študenti predvsem le še igrajo svoje vloge. Znanje kot vrednota je podvrženo očitni in hitri eroziji, pristnega študija je vse manj, od mladih se vse manj pričakuje in zahteva, vse manj se jim nudi, avtorji in knjige, ki so največji izziv za človekov um, se odlagajo v arhive, težave pa se pojavijo že pri zmožnosti branja zahtevnejših besedil, ki je predmetje razumevanja in še daleč od znanja. Sama univerza je zato vse bolj podobna tovarni, ki proizvaja potrdila in nazive, njena *akademskost* pa se izgublja kot naliv meteorske vode, ki drvi v obcestni kanal.

»Resnice se ne odkriva brez ljubezni,« opozarja Galimberti. Ta pa je nekaj povsem drugega kot simpatija in antipatija. Prevlada subjektivnih vtisov, prepletanje vlog psevdoučiteljev in učencev, prenasičenost izobraževalnega okolja s frazami in leporječji, tudi instrumentalizirano popredmetenje končnih preverjanj kvaziznanja, ki so bolj podobna brezosebni »sodiščem zrelosti« kot pa pristnemu preverjanju znanja in védnosti, ki sta posledica predhodnega omogočanja tega, da se pride do znanja in védnosti, vodijo v mračnjastvo, temačen hlad, apatijo in dehumanizacijo družbe (»gole družbe«, ki je nekaj povsem drugega kot »politična skupnost«, kot je »dnevna antipolitika« nekaj povsem drugega kot pristna »politika«, formalne demokratične procedure pa nekaj drugega kot vsebinska demokracija – tudi za vse naštetu so soodgovorne šole, fakultete in univerze).

Na univerzah je pomanjkanje zavesti o pomenu in nujnosti vzgoje za aktivno in kritično državljsko držo in civilni pogum očitno. Univerze so se podredile agresivni neoliberalni in neokapitalistični tržni miselnosti. Univerze ustavno zagotovljene in zapovedane avtonomije niti ne zahtevajo več in se zanje ne borijo. V znatno pomanjkanje osredotočenosti na vsebino, etiko in srčnost univerze in profesorje silijo kremplji države, ki zlasti na državne univerze gleda kot na svojo last. Očitno je, da brez znanja kot koncepta, pravice in vrednote ni mogoče ustvariti »demokratične politične skupnosti«, »napredka« in »družbe znanja«. Teh ciljev pa ni mogoče doseči, če se tako izrazito zanemarija čustva in srčnost, tudi socialno inteligenco. Ali bodo univerze postale to, kar bi morale biti, ali pa univerze ne bo več mogoče obuditi.

Foto: BS